

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

Pjesnik: Mak Dizdar

Rusmir Mahmut?ehaji?

Mehmed Alija Dizdar, najpoznatiji bosanski pjesnik ovog doba, ro?en je 1917. godine u Stocu, središnjem gradu Huma, ju?ne pokrajine Bosne.

?itatelji Dizdara uglavnom ne znaju po imenima koja su mu dali njegov otac Muharem i majka Nezira, ro?ena Babovi?. Oni ga znaju po njegovom knji?evnom imenu Mak – tajnom nadimku koji je koristio kao ?lan antifašisti?kog pokreta tokom Drugog svjetskog rata. (Makova majka i sestra Refika ubijene su 1945. godine u logoru Jasenovac. Tako su nacisti kaznili nedostupnog Maka.)

Iako je pisao i objavljivao pjesme od rane mladosti pa sve do smrti 1971. godine, Mak Dizdar je najpoznatiji po pjesni?koj knjizi *Kameni spava?*, me?ašu u bosanskom i ju?noslavenskom pjesništvu dvadesetoga stolje?a.

Prvo izdanje *Kamenog spava?a* objavljeno je 1966. godine. Netom pred svoju smrt, pjesnik predaje Prvoj knji?evnoj komuni (mostarska izdava?ka ku?a) rukopis ina?ice te knjige, ?iji oblik još jasnije odražava tajanstvo sudbine Bosne. To izdanje *Kamenog spava?a* objavljeno je 1973. godine, dvije godine nakon pjesnikove smrti.

Dizdarev *Spava?* kazuje o perenijalnim pitanjima porijekla, puta i svrhe ?ovjekovog bivanja u svijetu, i to preko krstjana, vjernika zasebne srednjovjekovne Crkve bosanske, koji po?ivaju ispod ste?aka, grebnih kamenova, ?ekaju?i Sudnji dan. Osamljeni ili okupljeni u greblja, ste?ci još uvijek odre?uju prostorni, kulturni i vjerski lik Bosne. Oni su i dalje u središtu nesporazuma i rasprava o porijeklu i budu?nosti bosanske pluralnosti.

Knjiga *Kameni spava?* je osje?ana kao cjelovit pjesni?ki govor. Do?ekana je s radoš?u i ?u?enjem, jer su njeni ?itatelji u njoj pronalazili neko njima pripadaju?e izgubljeno blago. Ve?ina njih nije mogla prepoznati taj govor u vidiku perenijalne mudrosti, jer su u novome dobu okrutno pore?eni tradicijska intelektualnost i svi oblici kulture s njome povezani. U vrijeme njegovog prvog objavljenja, *Spava?ev* govor je više osje?an nego shva?an. Od ?ovjeka komunisti?kog doba o?ekivano je da se odrekne svega što nije mjerljivo, te da se pokloni pred obe?anjima o “kraju historije” koji je na dohvat ruke revolucionarnoj eliti. I ne samo da se pokloni, ve? i da žrtvuje i sebe i druge za taj zemaljski cilj.

Godine 1945. u Bosni je uspostavljena komunisti?ka vlast. Ta zemlja je postala dio jugoslavenske komunisti?ke federacije. Vladaju?a elita je svoju sliku svijeta proglasila apsolutnom istinom. Sve što je bilo suprotstavljeno toj ideologiji smatrano je nedovršenoš?u koju treba ili promijeniti ili otkloniti. Budu?nost je pokazivana kao zemaljski raj, a sve mimo dosti?nih granica prostora i

vremena proglašavano je nepostojećim.

Gledajući izvana, Mehmed Alija Dizdar je u cijelosti bio u toj priči očovjeku, društvu i svijetu. Odrastao je u vremenu okrutnog poricanja sveg njegovog kolektivnog naslijeđa, teško opisive patnje i siromaštva, uz komunistička obećanja o sretnoj budućnosti. Osim komunizma, širile su se i ideologije nacionalizma i liberalizma, nacizma i fašizma, u kojima je pretpostavljena mogućnost da se čovjek ozbilji u društvu kao presudnoj pozornici, a ne u sebi i svome središnjem položaju, u ukupnosti vidljivog i nevidljivog svijeta.

U gotovo svakom prikazu života Mehmeda Alije Dizdara, on je, zajedno s većinom svojih drugova, uključen u tokove društvenog preuređivanja koji će, prema tvrdnjama “avangarde radničke klase”, nužno dovesti, preko revolucionarnih promjena, do “besklasnog društva” i “zemaljskog raja”. U njegovom privatnom i javnom životu nije, čini se, vidljivo ništa od tradicijskog naslijeđa. Nije poštovao zakon o dopuštenom i zabranjenom jelu i piću, niti zagovarao ustegnutost pred nasladnim izazovima. Ali njegov Kameni spavač je, možda, najodlučnije govorenje, mišljenje i pjevanje koje stoji upravo nasuprot moderne slike svijeta. Čini se da ni u jednome govoru tog doba istina nije tako uvjerljivo obznanjena kao u Spavačevom pjesničkom otkrivenju. Sve je u tome govoru obrnuto u odnosu na ideologijsku sliku. Pred jedan i jedini put prema ‘kraju historije’ postavljeni su putovi. Slovo o svijetu kazano je preko svjedočenja nerazdvojjivosti čovjeka, neba i zemlje.

Dizdar je svjedok i sudionik poricanja i razaranja tradicijskog naslijeđa Bosne. I upravo u trenutku kada prelazi granice svog prisilno zatvorenog jastva, događa se obrat od ideologijskih konstrukcija prema jastvu kao oceanu nad kojim lebdi Duh. U tome se pojedinačna volja, potčinjena instrumentalnom raz-Umu, pokazuje posve nemoćnom. Možda Spavač govori o tom Pjesnikovom obratu:

(Bože
Oprosti mi
Što sam tek došao
Tamo odakle sam pun nade i pošao)
 (“bbbb 14”)

Tim Dizdarevim pjesničkim otkrivenjem posvjedočeno je da ni jedno jastvo ne može odabrati svojom voljom istinu a da mu ona bude potčinjena. Istina odabire svoje govornike jer ona je vazda iznad jastva, neovisno o tome koliko je ono u nizini ili u visini. Ni jedno od ljudskih mjerila ne može biti nametnuto istini. Ona je u svakome jeziku i vremenu, ali vazda dostupna i u skladu sa stanjem jastva koje je u neprestanome mijenjanju.

U knjizi Kameni spavač posvjedočuje se glas iz najdublje ljudske srijede, glas nestvorivog i neuništivog Duha u čovjeku, onaj glas koji je u postrenesansnim stoljećima bio zaglušivan galamom po trgovima i u pohodima na tvrđave starog svijeta. To je glas čovjeka kao takvog, sume sveg stvaranja, koji svoje oblike prima u svim vremenima i svim jezicima, a koji je preko Kamenog spavača obznanjen iznova kao bosanski, jezikom i obzorjima u koje je primljen. Obznanjen je u svijet nakon njegove utajenosti, iza znakova isklesanih po stjećima, ispisanih u poveljama i knjigama, preostalih i raspršenih nakon svih pokušaja da budu uništeni. Preživjele knjige i njihovi dijelovi su samo tragovi onog govora koji ne išezava, sve dok ima ljudi povezanih

s njima.

Preko vode: Uz pjesmu Maka Dizdara 'Modra Rijeka' Zagreb/Sarajevo: Antibarbarus/Buybook, 2007

© 2008 Rusmir Mahmut?ehaji?

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.